

Cours de tibétain - sūtra de la pousse de riz - leçon 60

Dans cette leçon, nous abordons la suite de la production interdépendante (ou coproduction conditionnée) intérieure et la partie qui décrit le rôle des six éléments dans la production interdépendante interne.

1. Exercice de lecture

དེ་ལ་ནང་གི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་སའི་ཁམས་གང་ཞེ་ན། གང་འདི་
 འདུས་ནས་ལུས་ཀྱི་སྣ་བའི་དངོས་པོ་མངོན་པར་འགྱུབ་པར་བྱེད་པ་འདི་ནི་
 སའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །གང་ལུས་སྦྱད་པའི་བྱ་བ་བྱེད་པ་འདི་ནི་ཚུའི་ཁམས་
 ཞེས་བྱའོ། །གང་ལུས་ཀྱིས་ཐོས་པ་དང་། འཕྲངས་པ་དང་། འཚོས་པ་དང་།
 ལྷངས་པ་རྣམས་འཇུ་བར་བྱེད་པ་འདི་ནི་མེའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །གང་ལུས་
 ཀྱི་དབུགས་སྤྱི་ནང་དུ་རྒྱ་བའི་བྱ་བ་བྱེད་པ་འདི་ནི་རླང་གི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །
 གང་ལུས་ཀྱི་ནང་སྦྱབས་ཡོད་པར་བྱེད་པ་འདི་ནི་ནམ་མཁའི་ཁམས་ཞེས་
 བྱའོ། །

Repère des particules

[དེ་ལ་] [ནང་+གི་+རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ+འི་+ས+འི་+ཁམས་] [གང་ཞེ་ན།] [གང་
 +འདི་] [འདུས་+ནས་]+[ལུས་+ཀྱི་+སྣ་བ+འི་+དངོས་པོ་] [མངོན་པར་འགྱུབ་པར་བྱེད་པ་]
 [འདི་ནི་] [ས+འི་+ཁམས་] [ཞེས་བྱ+འོ།།] [གང་ལུས་] [སྦྱད་པ+འི་+བྱ་བ་] [བྱེད་པ་]
 [འདི་ནི་] [རྒྱ+འི་+ཁམས་] [ཞེས་བྱ+འོ།།] [གང་ལུས་+ཀྱིས་] [ཐོས་པ་+དང་+འཕྲངས་པ་
 +དང་+འཚོས་པ་+དང་+ལྷངས་པ་རྣམས་] [འཇུ་བར་བྱེད་པ་] [འདི་ནི་] [མེ+འི་+ཁམས་]

[ཞེས་བྱ་ལོ།། [གང་ལུས་+ཀྱི་+དབུགས་] [སྤྱི་ནང་+ཏུ་+རྒྱ་བ་+འི་+བྱ་བ་] [བྱེད་བ་+འདི་
ནི་] [རྒྱང་+གི་+ཁམས་] [ཞེས་བྱ་ལོ།། [གང་ལུས་+ཀྱི་+ནང་སྐབས་] [ཡོད་བར་བྱེད་བ་
+འདི་ནི་] [ནམ་མཁའ་+འི་+ཁམས་] [ཞེས་བྱ་ལོ།།

2. Vocabulaire

དེ་	cela
ལ་	à, vers
ནང་	intérieur
གི་	particule du génitif
རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་	origine interdépendante
ས་	terre, élément terre
ཁམས་	élément, constituant
གང་	lequel, ce qui
ཞེ་ན་	si l'on demande
འདི་	ceci
འདུས་	réuni, assemblé
ནས་	à partir de
སྐྱུ་	corps
ཀྱི་	particule du génitif
སྤྲ་བ་	solidité, fermeté
དངོས་པོ་	chose, substance
མངོན་པར་འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་	réaliser, accomplir
འདི་ནི་	ceci est
ཞེས་བྱ་	appelé, nommé
འོ་	particule finale
ཚུ་	eau, élément eau
སྐྱུ་དང་པ་	rassembler, collecter

བྱ་བ་	action, fonction
བྱེད་པ་	faire, accomplir
ཀྱིས་	particule instrumentale
ཟོས་པ་	mangé
དང་	et, avec
འཇུངས་པ་	bu (v.v. བདུངས་པ་/ འཇུང་བ་/ བདུང་བ་/ འཇུངས་)
འཚོས་པ་	consommé (v.v. བཅོས་པ་/ འཚོས་པ་/ བཅོས་པ་/ ཚོས་). Ce terme a été révisé lors des révisions linguistiques de རྒྱུ་ལུ་ལུ་བཅུ་དང་ et signifiait, lorsqu'il était écrit dans les nouveaux signes, ཟོས་པ་ "manger" TD.
ལྟངས་པ་	goûté (v.v. ལྟངས་པ་/ ལྟོང་བ་/ ལྟང་བ་/ ལྟོངས་)
ནམས་	pluriel, tous
འཇུ་བར་	digérer (v.nv. ལུ་བ་/ འཇུ་བ་/ འཇུ་བ་)
མེ་	feu, élément feu
དབུགས་	souffle, respiration
ཕྱི་ནང་	extérieur et intérieur
རྒྱ་བ་	circuler, se mouvoir (v.nv. རྒྱ་བ་/ རྒྱ་བ་/ རྒྱ་བ་)
རྨྱང་	vent, air, élément air
ནང་སྐྱུ་བས་	cavité intérieure
ཡོད་པར་བྱེད་པ་	faire exister, créer
ནམ་མཁའ་	espace, élément espace

3. Traduction littérale et analyse grammaticale

Première phrase

དེ་ལ་ནང་གི་རྟེན་ཅིང་འབྱུང་བའི་སའི་ཁམས་གང་ཞེ་ན།

- དེ་ལ་ : complément circonstanciel (locatif) - "à ce sujet", "concernant cela". Le démonstratif དེ་ est suivi de la particule locative ལ་.
- རང་གི་ : complément du nom - "intérieur", "interne". Le substantif རང་ est suivi de la particule du génitif གི་ qui le relie à ce qui suit.
- རྟེན་ཅིང་འབྱུང་བའི་ : complément du nom - "qui apparaît de manière interdépendante". Expression complexe où རྟེན་ཅིང་འབྱུང་བའི་ est une forme verbale composée suivie de འབྱུང་བ་ "apparition", "origine" et de la particule du génitif འི་.
- སའི་ཁམས་ : complément du nom suivi du mot principal - "élément terre". ས་ "terre" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à ཁམས་ "élément".
- གང་ཞེ་ན། : interrogatif suivi d'une formule interrogative - "quel est-il ?", "qu'est-ce que c'est ?". གང་ est le pronom interrogatif "lequel" et ཞེ་ན་ est une formule interrogative équivalente à "si l'on demande".

Deuxième phrase

གང་འདི་འདུས་ནས་ལྷས་ཀྱི་སྤྲུལ་བའི་དངོས་པོ་མངོན་པར་འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་འདི་ནི་སའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ།

- གང་འདི་ : pronom relatif et démonstratif - "ce qui", "ce que". གང་ est le pronom relatif et འདི་ est le démonstratif.
- འདུས་ནས་ : complément circonstanciel (origine) - "à partir de la réunion", "en s'assemblant". Le verbe འདུས་ "réuni" est suivi de la particule རྟེན་ indiquant l'origine ou le point de départ.
- ལྷས་ཀྱི་ : complément du nom - "du corps". ལྷས་ "corps" suivi de la particule du génitif ཀྱི་.
- སྤྲུལ་བའི་དངོས་པོ་ : complément du nom suivi du mot principal - "substance solide". སྤྲུལ་བ་ "solidité" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à དངོས་པོ་ "chose", "substance".
- མངོན་པར་འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་ : verbe composé - "réalise", "accomplit". Expression verbale complexe où མངོན་པར་ est un adverbe, འགྲུབ་པར་ est une forme verbale et བྱེད་པ་ est un verbe auxiliaire.
- འདི་ནི་ : sujet et particule d'emphase - "ceci (est)". འདི་ est le pronom démonstratif "ceci" et ནི་ est une particule d'emphase.
- སའི་ཁམས་ : attribut - "l'élément terre". ས་ "terre" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à ཁམས་ "élément".
- ཞེས་བྱའོ། : verbe - "est appelé". ཞེས་ est une particule de citation, བྱེད་པ་ est la forme verbale de བྱེད་པ་ "faire", "nommer" et འོ། est une particule finale.

Troisième phrase

གང་ལུས་སྐྱུང་པའི་བྱ་བ་བྱེད་པ་འདི་ནི་ཚུའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ།

- གང་ : pronom relatif - "ce qui".
- ལུས་ : complément d'objet direct - "le corps".
- སྐྱུང་པའི་བྱ་བ་ : complément du nom suivi du mot principal - "fonction de rassemblement". སྐྱུང་པ་ "rassembler" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à བྱ་བ་ "action", "fonction".
- བྱེད་པ་ : verbe - "accomplir", "effectuer".
- འདི་ནི་ : sujet et particule d'emphase - "ceci (est)". འདི་ est le pronom démonstratif "ceci" et ནི་ est une particule d'emphase.
- ཚུའི་ཁམས་ : attribut - "l'élément eau". ཚུ་ "eau" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à ཁམས་ "élément".
- ཞེས་བྱའོ། : verbe - "est appelé". ཞེས་ est une particule de citation, བྱ་ est la forme verbale de བྱེད་པ་ "faire", "nommer" et འོ་ est une particule finale.

Quatrième phrase

གང་ལུས་ཀྱིས་ཟོས་པ་དང་། འཇུངས་པ་དང་། འཚོས་པ་དང་། ལྷངས་པ་རྣམས་འཇུ་བར་བྱེད་པ་འདི་ནི་མེའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ།

- གང་ : pronom relatif - "ce qui".
- ལུས་ཀྱིས་ : complément d'agent (instrumental) - "par le corps". ལུས་ "corps" suivi de la particule instrumentale ཀྱིས་.
- ཟོས་པ་དང་། འཇུངས་པ་དང་། འཚོས་པ་དང་། ལྷངས་པ་རྣམས་ : énumération d'objets coordonnés - "ce qui est mangé, bu, consommé et goûté". Série de verbes au passé suivis de la particule དང་ qui les coordonne, et རྣམས་ qui marque le pluriel.
- འཇུ་བར་བྱེད་པ་ : verbe composé - "digère". འཇུ་བར་ est une forme verbale avec la particule directionnelle བར་, et བྱེད་པ་ est un verbe auxiliaire.
- འདི་ནི་ : sujet et particule d'emphase - "ceci (est)". འདི་ est le pronom démonstratif "ceci" et ནི་ est une particule d'emphase.
- མེའི་ཁམས་ : attribut - "l'élément feu". མེ་ "feu" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à ཁམས་ "élément".
- ཞེས་བྱའོ། : verbe - "est appelé". ཞེས་ est une particule de citation, བྱ་ est la forme verbale de བྱེད་པ་ "faire", "nommer" et འོ་ est une particule finale.

Cinquième phrase

གང་ལུས་ཀྱི་དབྱུགས་ཕྱི་ནང་དུ་རྒྱ་བའི་བྱ་བ་བྱེད་པ་འདི་ནི་རླང་གི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ།

- གང་ : pronom relatif - "ce qui".

- ལུས་ཀྱི་དབུགས་ : complément du nom - "le souffle du corps". ལུས་ "corps" suivi de la particule du génitif ཀྱི་ qui le relie à དབུགས་ "souffle", "respiration".
- ཕྱི་ནང་དུ་ : complément circonstanciel (direction) - "vers l'extérieur et l'intérieur". ཕྱི་ནང་ "extérieur et intérieur" suivi de la particule directionnelle དུ་.
- ལྐོ་བའི་བྱ་བ་ : complément du nom suivi du mot principal - "fonction de circulation". ལྐོ་བ་ "circuler" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à བྱ་བ་ "action", "fonction".
- བྱེད་པ་ : verbe - "accomplir", "effectue".
- འདི་ནི་ : sujet et particule d'emphase - "ceci (est)". འདི་ est le pronom démonstratif "ceci" et ནི་ est une particule d'emphase.
- རྣམ་གྱི་ཁམས་ : attribut - "l'élément air". རྣམ་ "vent", "air" avec la particule du génitif གྱི་ qui le relie à ཁམས་ "élément".
- ཞེས་བྱའོ། : verbe - "est appelé". ཞེས་ est une particule de citation, བྱ་ est la forme verbale de བྱེད་པ་ "faire", "nommer" et འོ་ est une particule finale.

Sixième phrase

གང་ལུས་ཀྱི་ནང་སྐྱབས་ཡོད་པར་བྱེད་པ་འདི་ནི་ནམ་མཁའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ།

- གང་ : pronom relatif - "ce qui".
- ལུས་ཀྱི་ནང་སྐྱབས་ : complément du nom - "la cavité intérieure du corps". ལུས་ "corps" suivi de la particule du génitif ཀྱི་ qui le relie à རང་སྐྱབས་ "cavité intérieure".
- ཡོད་པར་བྱེད་པ་ : verbe composé - "fait exister", "crée". ཡོད་པར་ est une forme verbale avec la particule directionnelle པར་, et བྱེད་པ་ est un verbe auxiliaire.
- འདི་ནི་ : sujet et particule d'emphase - "ceci (est)". འདི་ est le pronom démonstratif "ceci" et ནི་ est une particule d'emphase.
- རམ་མཁའི་ཁམས་ : attribut - "l'élément espace". རམ་མཁའ་ "espace" avec la particule du génitif འི་ qui le relie à ཁམས་ "élément".
- ཞེས་བྱའོ། : verbe - "est appelé". ཞེས་ est une particule de citation, བྱ་ est la forme verbale de བྱེད་པ་ "faire", "nommer" et འོ་ est une particule finale.

4. Traduction littérale

"À ce sujet, quel est l'élément terre qui apparaît de manière interdépendante à l'intérieur ? Ce qui, en s'assemblant, réalise la substance solide du corps, ceci est appelé l'élément terre. Ce qui effectue la fonction de rassemblement du corps, ceci est appelé l'élément eau. Ce qui digère ce qui est mangé, bu, consommé et goûté par le corps, ceci est appelé l'élément feu. Ce qui effectue la fonction de circulation du souffle du corps vers l'extérieur et l'intérieur, ceci est appelé l'élément air. Ce qui crée la cavité intérieure du corps, ceci est appelé l'élément espace."

5. Traduction littéraire

Le rôle des six éléments dans la production interdépendante interne

དེ་ལ་ནང་གི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྲུང་བའི་སའི་ཁམས་གང་ཞེ་ན། གང་འདི་འདུས་ནས་ལྷུས་ཀྱི་སྲ་བའི་དངོས་
པོ་མངོན་བར་འབྲུབ་བར་བྱེད་བ་འདི་ནི་སའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །གང་ལྷུས་སྤྱད་བའི་བྱ་བ་བྱེད་བ་འདི་ནི་རྩེ་
ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །གང་ལྷུས་ཀྱིས་ཐོས་བ་དང་། འཕྲངས་བ་དང་། འཚོས་བ་དང་། ལྷངས་བ་རྣམས་འཇུ་བར་
བྱེད་བ་འདི་ནི་མའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །གང་ལྷུས་ཀྱི་དབྱུགས་སྤྱི་ནང་དུ་རྒྱ་བའི་བྱ་བ་བྱེད་བ་འདི་ནི་རྒྱང་གི་ཁམས་
ཞེས་བྱའོ། །གང་ལྷུས་ཀྱི་ནང་སྐྱབས་ཡོད་བར་བྱེད་བ་འདི་ནི་ནམ་མཁའི་ཁམས་ཞེས་བྱའོ། །

Et qu'est-ce que l'élément terre au sein de la production interdépendante interne ? On appelle élément terre སའི་ཁམས་ ce qui permet de manifester la solidité du corps. On appelle élément eau རྩེ་ཁམས་ ce qui permet de manifester la cohésion du corps. On appelle élément feu མའི་ཁམས་ ce qui permet au corps de digérer ce qu'il ingère, boit et consomme. On appelle élément air རྒྱང་གི་ཁམས་ ce qui permet l'inhalation et l'exhalation du souffle respiratoire. On appelle élément espace རྣམ་མཁའི་ཁམས་ ce qui crée les parties creuses སྐྱབས་ du corps.¹

¹ Traduction Philippe Cornu.